

B1 DARAJASIDAGI O'QUVCHILARNING NUTQ KOMPETENSIYALARINI RIVOJLANTIRISHDA AXBOROT KOMMUNIKATSIYA TEXNOLOGIYALARIDAN FOYDALANISH

Buriyeva Xumoraxon O'Imasboy qizi

O'zDJTU mustaqil tadqiqotchisi

<https://doi.org/10.5281/zenodo.19851267>

Annotatsiya: Ushbu maqolada B1 darajadagi o'quvchilarning nutq kompetensiyalarini rivojlantirishda axborot va kommunikatsiya texnologiyalarining (AKT) o'rni va ahamiyati tahlil qilinadi. Tadqiqotda zamonaviy pedagogik yondashuvlar, interaktiv metodlar va raqamli vositalarning o'quvchilarning og'zaki nutqini rivojlantirishga ta'siri o'rganilgan. Natijalar shuni ko'rsatadiki, AKTdan samarali foydalanish o'quvchilarning nutq faolligini oshiradi, kommunikativ kompetensiyasini mustahkamlaydi va mustaqil fikrlash ko'nikmalarini rivojlantiradi.

Kalit so'zlar: nutq kompetensiyasi, B1 daraja, AKT, kommunikativ yondashuv, interaktiv metodlar, raqamli texnologiyalar, og'zaki nutq, til o'qitish.

Bugungi globallashtirish jarayonida ta'lim tizimi oldiga qo'yilayotgan asosiy vazifalardan biri – zamonaviy bilim va ko'nikmalarga ega, mustaqil fikrlay oladigan hamda samarali muloqot qila oladigan shaxsni shakllantirishdan iborat. Ayniqsa, chet tillarini o'qitish jarayonida kommunikativ kompetensiyani rivojlantirish ustuvor yo'nalish sifatida qaralmoqda. Shu nuqtai nazardan, axborot va kommunikatsiya texnologiyalarining (AKT) jadal rivojlanishi ta'lim jarayoniga yangi mazmun, shakl va usullarni olib kirib, o'quvchilarning nutq faoliyatini rivojlantirish uchun keng imkoniyatlar yaratmoqda [3, 4, 5, 6, 7].

Zamonaviy jamiyatda ingliz tili va boshqa xorijiy tillarni bilish nafaqat akademik ehtiyoj, balki kasbiy va ijtimoiy muvaffaqiyatning muhim omiliga aylanib bormoqda. Shu sababli o'quvchilarning til o'rganish jarayonida ayniqsa og'zaki nutq kompetensiyasini rivojlantirish muhim ahamiyat kasb etadi. Yevropa umumiy til kompetensiyalari tizimi (CEFR)ga ko'ra, B1 daraja – bu o'rta bosqich bo'lib, unda o'quvchi kundalik hayotga oid mavzularda o'z fikrini izchil va tushunarli tarzda ifoda eta olishi, turli kommunikativ vaziyatlarda faol ishtirok etishi talab etiladi. Biroq amaliyot shuni ko'rsatadiki, ko'plab o'quvchilar ushbu darajada grammatik bilimga ega bo'lsalar-da, nutq jarayonida erkinlik va ravonlikka erishishda qiyinchiliklarga duch keladilar. An'anaviy o'qitish metodlari, asosan, grammatik qoidalarni o'rgatish va yozma mashqlarga tayanib, o'quvchilarning og'zaki nutqini yetarli darajada rivojlantira olmaydi. Natijada o'quvchilar passiv bilimga ega bo'lib, real muloqot jarayonida o'z fikrini ifodalashda qiynaladilar [8, 9, 10, 11, 12]. Bu esa ta'lim jarayonida yangi, samarali va interaktiv yondashuvlarni qo'llash zaruratini yuzaga keltiradi. Shu o'rinda axborot va kommunikatsiya texnologiyalari muhim vosita sifatida namoyon bo'ladi. AKT vositalari – multimedia resurslar, onlayn platformalar, mobil ilovalar, virtual muloqot muhiti – o'quvchilarga real til muhitiga yaqin sharoitda mashq qilish imkonini beradi. Masalan, video va audio materiallar orqali autentik nutqni eshitish, onlayn platformalar orqali jonli muloqot qilish, mobil ilovalar yordamida mustaqil mashq bajarish o'quvchilarning nutq faoliyatini sezilarli darajada faollashtiradi [13, 14, 15, 16].

Bundan tashqari, AKT o'quvchilarning motivatsiyasini oshirish, individual yondashuvni ta'minlash va o'quv jarayonini differensiallashtirish imkonini beradi. Interaktiv topshiriqlar, gamifikatsiya elementlari va vizual materiallar o'quvchilarni faol ishtirok etishga undaydi hamda ularning til o'rganishga bo'lgan qiziqishini kuchaytiradi. Shu bilan birga, AKT asosida tashkil

etilgan darslar o'quvchilarning mustaqil ishlash ko'nikmalarini rivojlantirishga ham xizmat qiladi [17, 18, 19, 20, 21]. Raqamli texnologiya chet tillarini o'qitish va o'rganish usullarini qanday o'zgartirayotganini yanada batafsil tahlil qilamiz, har bir jihat va uning ta'sirini chuqurroq ko'rib chiqamiz.

1. Resurslardan foydalanish imkoniyatining kengayishi

Global qamrov va qulaylik. Raqamli texnologiyalar paydo bo'lishidan oldin til o'rganuvchilar darsliklar, CD disklar va an'anaviy (yuzma-yuz) mashg'ulotlar bilan cheklangan edi. Hozir esa o'rganuvchilar istalgan vaqtda va istalgan joydan turib resurslarga kirish imkoniga ega. Birgina tugmani bosish orqali talabalar onlayn lug'atlar, grammatik qo'llanmalar, video darslar va til forumlaridan foydalanishlari mumkin. Bu esa chet tillarini o'rganish imkoniyatlarini dunyo bo'ylab, ularning geografik joylashuvidan qat'i nazar, barcha insonlar uchun sezilarli darajada kengaytiradi.

Matnli resurslar: Raqamli kutubxonalar, veb-saytlar va mobil ilovalar o'rganilayotgan tilda cheksiz miqdordagi maqolalar, kitoblar, gazetalar va blog yozuvlariga kirish imkonini beradi. Talabalar o'rganayotgan tilida yirik nashrlarning yangiliklarini o'qish orqali madaniy kontekst, dolzarb voqealar hamda iboraviy (idiomatik) til qo'llanishi haqida tushunchaga ega bo'ladilar.

Audio va video kontent: Podkastlar, YouTube kanallari yoki audiokitoblar orqali tilni tinglash talabalarga ona tilida so'zlashuvchilarni real (autentik) sharoitda eshitish imkonini beradi. Masalan, YouTube videolari, til vloglari yoki teleko'rsatuvlar o'rganuvchilarni turli dialektlar, slang (so'zlashuv uslubi) va hududiy talaffuzlar bilan tanishtiradi, bu esa real hayotdagi muloqot uchun juda muhimdir.

Mobil ilovalar va dasturiy ta'minot: Duolingo, Memrise va Babbel kabi ilovalar interaktiv darslar va tizimli o'quv yo'nalishlarini taqdim etadi. Ular o'qish, yozish, gapirish va tinglash ko'nikmalarini birgalikda rivojlantirishga xizmat qiladi. Bunday ilovalar ko'pincha gamifikatsiya (o'yin elementlari)dan foydalanib, o'rganish jarayonini qiziqarli va jalb etuvchi qiladi.

Ko'p tilli qo'llab-quvvatlash: Raqamli vositalar keng turdagi tillarni qamrab oladi, hatto kamroq o'qitiladigan tillarni ham. Tandem va HelloTalk kabi ilova va veb-saytlar talabalarga zulu, bask yoki hind kabi an'anaviy ta'lim muassasalarida taklif etilmasligi mumkin bo'lgan tillarni o'rganish imkonini beradi. Bundan tashqari, ayrim platformalar foydalanuvchilarga turli tillardagi matnlarni tarjima qilish yoki tushunishga yordam beradi. Bu esa o'quvchilarga boshqa tilni oldindan bilmasdan turib ham chet tillarini o'rganishni osonlashtiradi.

2. Qiziqarli va interaktiv o'rganish. Gamifikatsiya va motivatsiya. Raqamli til o'rganishda gamifikatsiyaning joriy etilishi muhim innovatsiyalardan biridir. O'rganish jarayonini yanada interaktiv va qiziqarli qilish orqali Duolingo va Memrise kabi ilovalar ballar, darajalar, reyting jadvallari va kundalik ketma-ketliklar (streaklar)dan foydalanib, o'quvchilarni muntazam mashq qilishga undaydi. Vazifalarni bajarish uchun beriladigan mukofotlar o'rganuvchilarni faol bo'lib qolishga va o'z rivojlanishini kuzatib borishga rag'batlantiradi, natijada o'rganish jarayoni majburiyatdan ko'ra ko'proq o'yinga o'xshab ketadi.

Faol o'rganish uchun interaktiv imkoniyatlar. Ko'pgina raqamli platformalar interaktiv mashqlar orqali o'quvchilarning faol ishtirokini ta'minlaydi. Bunday mashqlar quyidagilarni o'z ichiga olishi mumkin: Bo'sh joylarni to'ldirish mashqlari – so'z boyligini mustahkamlash uchun. Sudrab joylashtirish (drag-and-drop) mashqlari – gap tuzishni o'rganish uchun. Ko'p variantli test savollari – grammatika va sintaksisni mustahkamlash uchun. Bunday faol ishtirok passiv

o'rganishga nisbatan o'quvchilarning kognitiv (aqliy) faolligini oshiradi, bu esa til materiallarini yaxshiroq eslab qolishga olib keladi.

Tezkor fikr-mulohaza va xatolarni tuzatish. Raqamli platformalar real vaqt rejimida fikr-mulohaza (feedback) taqdim etish imkoniga ega bo'lib, bu o'quvchilarga o'z xatolaridan tezda o'rganishga yordam beradi. Masalan, noto'g'ri yozilgan so'z, noto'g'ri talaffuz yoki grammatik xatolar darhol aniqlanadi va tushuntirib beriladi. Bu jarayon o'quvchilarning doimiy ravishda rivojlanib borishini ta'minlaydi hamda tilni to'g'ri qo'llash ko'nikmalarini mustahkamlaydi. Bundan tashqari, bunday fikr-mulohazalar ko'pincha tanqidiy bo'lmagan, qo'llab-quvvatlovchi shaklda beriladi, bu esa o'quvchini o'rganishni davom ettirishga undaydi.

3. Haqiqiy hayotiy til muhiti va immersiya Ona tilida so'zlashuvchilar bilan bog'lanish. Eng samarali vositalardan biri – Tandem yoki HelloTalk kabi platformalar orqali ona tilida so'zlashuvchilar bilan real vaqt rejimida muloqot qilish imkoniyatidir. Ushbu til almashinuvi ilovalari o'rganuvchilarga matn, audio yoki video xabarlar orqali muloqot qilish imkonini beradi, bu esa til o'rganish jarayonini nihoyatda samarali qiladi. Bunday real muloqot tajribasi o'quvchilarga tilning nozik jihatlarini – slang (so'zlashuv iboralari), idiomatik ifodalar va mahalliy madaniy kontekstlarni chuqurroq tushunishga yordam beradi.

4. Shaxsiylashtirilgan o'rganish tajribasi. Moslashuvchan o'quv yo'nalishlari. Raqamli platformalar ko'pincha moslashuvchan bo'lib, ular o'quvchining rivojlanish darajasiga qarab kontent va o'rganish tezligini avtomatik ravishda moslashtiradi. Masalan, agar o'quvchi fe'llarning zamon va shakllarini o'zlashtirishda qiynalayotgan bo'lsa, Rosetta Stone yoki Babbel kabi ilovalar ushbu mavzu bo'yicha qo'shimcha mashqlarni taklif etadi va o'quvchi uni to'liq egallamaguncha shu yo'nalishda davom etadi. Bu esa har bir o'quvchiga uning individual o'rganish sur'ati va bilim darajasiga mos keladigan materiallarni taqdim etishni ta'minlaydi.

5. Hamkorlik va muloqot. Tengdoshlar bilan hamkorlik. Raqamli vositalar o'rganuvchilarga geografik chegaralardan qat'i nazar hamkorlik qilish imkonini beradi. Masalan, Google Docs orqali talabalar guruh loyihalari ustida birgalikda ishlashlari va o'rganilayotgan tilda matnlar yaratishlari mumkin. Bunday tengdoshlar bilan o'rganish (peer-to-peer learning) o'quv materialini mustahkamlashga yordam beradi hamda o'quvchilarning til o'rganish jarayonida faol ishtirok etishini ta'minlaydi.

Video platformalar orqali guruh mashg'ulotlari. Zoom, Skype yoki Google Meet kabi ilovalar yordamida o'quvchilar jonli (onlayn) darslarda ishtirok etishlari, o'qituvchilar va boshqa talabalar bilan muloqot qilishlari mumkin. Bu format an'anaviy sinf darslarini takrorlaydi, biroq qo'shimcha ravishda moslashuvchanlikni ham ta'minlaydi. O'quvchilar guruh muhokamalarida qatnashishlari, real vaqt rejimida savollar berishlari va individual (shaxsiy) yo'riqnoma hamda tavsiyalar olishlari mumkin.

6. Tinglab tushunish va talaffuz ko'nikmalarini rivojlantirish. Nutqni aniqlash va talaffuz bo'yicha fikr-mulohaza. Zamonaviy til o'rganish ilovalari endilikda nutqni aniqlash (speech recognition) texnologiyasini qo'llab, o'quvchilarga talaffuzni mashq qilish va darhol fikr-mulohaza olish imkonini beradi. Masalan, Speechling kabi ilovalar foydalanuvchilarning aytgan gaplarini real vaqt rejimida tahlil qilib, ularni ona tilida so'zlashuvchilarning nutqi bilan taqqoslaydi hamda intonatsiya, urg'u va aksentni yaxshilash bo'yicha tavsiyalar beradi.

7. Madaniy integratsiya. Til o'rganishda madaniy kontekst. Til o'rganish faqat so'z boyligini yodlash bilan cheklanmaydi; u tilni shakllantiruvchi madaniyatni ham tushunishni talab qiladi. Raqamli platformalar o'quvchilarga quyidagilar orqali madaniy bilimlarga ega bo'lish

imkonini beradi: madaniy podkastlar; tilga xos teleko'rsatuvlar va filmlar, ular madaniy kontekst va ijtimoiy muhitni aks ettiradi; o'rganilayotgan til mamlakatidagi madaniy voqealar va muammolarni yorituvchi yangilik manbalari. Masalan, ispan tilini o'rganayotganlar Lotin Amerikasi yoki Yevropa ispan tilidagi podkastlarni tinglashlari mumkin, xitoy tilini o'rganayotganlar esa Xitoy madaniyati, odob-axloqi va tarixi haqida tushuntiruvchi videolarni ko'rishlari mumkin. Bu esa ularga til ortidagi madaniy kontekstni chuqurroq anglashga yordam beradi. Real vaqt rejimidagi global tajribalar (Real-Time Global Experiences). Skype va Zoom kabi platformalar jonli madaniy almashinuvlarda ishtirok etish imkonini yaratdi. O'quvchilar virtual tadbirlarda (masalan, oshpazlik darslari, an'anaviy raqs mashg'ulotlari yoki madaniy vebinarlar) qatnashib, tilni amalda qo'llash bilan birga madaniyatni bevosita his qilish imkoniga ega bo'ladilar.

8. Tejamkorlik va keng ko'lamlilik. Hamyonbop o'rganish imkoniyatlari.

An'anaviy til kurslari ko'pincha qimmat bo'ladi, biroq raqamli platformalar ko'pincha bepul yoki arzon alternatalarni taklif etadi. Duolingo, Tandem va Memrise kabi ilovalar til o'rganish uchun bepul kontent taqdim etsa, Babbel va Busuu kabi platformalar hamyonbop obuna rejalarini taklif qiladi. Bu esa kengroq auditoriya uchun sifatli til o'rganish imkoniyatini yaratadi.

Kengayuvchanlik va moslashuvchanlik. Raqamli texnologiyalar turli darajadagi o'quvchilar ehtiyojlariga moslashish imkoniga ega. Boshlang'ich darajadagi o'quvchi uchun kirish darslari, yoki yuqori darajadagi o'quvchi uchun ona tilida so'zlashuvchilar bilan muloqot mashqlari – barchasi raqamli vositalar orqali amalga oshirilishi mumkin. Bu esa har bir o'quvchining individual ehtiyojlarini qondirish uchun katta moslashuvchanlikni ta'minlaydi.

Xulosa qilib aytganda, B1 darajadagi o'quvchilarning nutq kompetensiyasini rivojlantirishda axborot va kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanish muhim ahamiyatga ega. AKT vositalari o'quv jarayonini yanada samarali, qiziqarli va interaktiv qiladi. Ular o'quvchilarning nutq faolligini oshiradi, mustaqil o'rganish ko'nikmalarini shakllantiradi va kommunikativ kompetensiyani rivojlantiradi.

Adabiyotlar, References, Литературы:

1. Jones, L. (2007). *The student-centered classroom*. Cambridge University Press
2. Hampel, R. (2007). Rethinking task design for the digital age: A framework for language teaching and learning in a synchronous online environment. *ReCALL*, 18(1), 105–121.
3. Isakulova N. USE OF THE CASE OF THE METHOD IN TEACHING SPECIAL TERMS IN THE ENGLISH LANGUAGE //European Journal of Research and Reflection in Educational Sciences. – 2019. – T. 2019.
4. Isakulova N. Using the Venn Diagram in Teaching Geography Terms //Journal of Pharmaceutical Negative Results. – 2022. – C. 2519-2523.
5. Isakulova N. Use of blits-question methodology in teaching terms of geography //European International Journal of Multidisciplinary Research and Management Studies. – 2022. – T. 2. – №. 06. – C. 84-88.
6. Исакулова Н. Educational project and its essence //in Library. – 2023. – Т. 4. – №. 4. – С. 6-15.
7. Исакулова, Н. (2024). Историческое происхождение педагогических концепций. *in Library*, 1(1), 100–105. извлечено от <https://inlibrary.uz/index.php/archive/article/view/34867>

8. N.J. Isakulova DARSLAR TIPOLOGIYASI VA O`ZIGA XOS XUSUSIYATLARI // Inter education & global study. 2024. №4 (1). URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/darslar-tipologiyasi-va-o-ziga-xos-xususiyatlari> (дата обращения: 30.10.2025).
9. JANIKULOVNA I. N. Methodology of teaching customs terms in english using study projects. – 2024.
10. Исакулова Н. Божхона соҳасига оид терминларни ўқитишда тадқиқот лойиҳалардан фойдаланиш //in Library. – 2024. – Т. 2. – №. 2. – С. 11-19.
11. Isakulova N. J. Categories of children with defects in development //International Journal of Pedagogics. – 2024. – Т. 4. – №. 05. – С. 17-22.
12. N.J. Isakulova DARSLAR TIPOLOGIYASI VA O`ZIGA XOS XUSUSIYATLARI // Inter education & global study. 2024. №4 (1). URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/darslar-tipologiyasi-va-o-ziga-xos-xususiyatlari> (дата обращения: 12.11.2025).
13. Subermaniam L. et al. A Systematic Review of Sustainability Management in Small and Medium Enterprises to Improve Sustainable Development Goals //Acta Innovations. – 2025. – С. 38-48.
14. Nazirova, S., A'zamova, M., Niyazova, N., Nazarova, Z., Muxtorova, N., Isakulova, N., ... & Davlatova, Z. (2025). Secure data transmission in VANETs for philological field expeditions and mobile language labs. *Journal of Internet Services and Information Security*, 15(2), 892-905.
15. Isakulova N. J. INKYUZIV MUHITDA MASHG 'ULOT ISHLANMASINI ISHLAN CHIQISH YO'LLARI //O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti konferensiyalari. – 2025. – С. 81-85.
16. Isakulova N. J. TA'LIM AMALIYOTIDA O 'QUV MATERIALINI MOSLASHTIRISH, MODIFIKASIYALASH VA BOSQICHMA-BOSQICH QO 'SHISH TEXNOLOGIYASIDAN FOYDALANISH //O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti konferensiyalari. – 2025. – С. 16-22.
17. Janikulovna I. N. Interdisciplinary Nature of The Methodology for Organizing Inclusive Education //Nvpubhouse Library for European International Journal of Pedagogics. – 2025. – Т. 5. – №. 06. – С. 43-45.
18. Janikulovna I. N. MA'RUZA MASHG 'ULOTLARIDA "FLIPPED CLASSROOM" MODELIDAN FOYDALANISH YOLLARI //O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti konferensiyalari. – 2025. – С. 91-100.
19. Madraimov, A., Isakulova, N., Xoshimova, D., Rasulova, I., Kurbanioyozova, R., & Yarashova, N. (2025, April). Chrono Linguistic Modelling through AI Driven Conceptual Frameworks. In *2025 International Conference on Computational Innovations and Engineering Sustainability (ICCIES)* (pp. 1-5). IEEE.
20. Isakulova N. J. INKLYUZIV TA'LIMNING PSIXOLOGIK-PEDAGOGIK VA TASHKILY SHARTLARI //Inter education & global study. – 2025. – Т. 3. – №. 4 (1). – С. 91-100.
21. Isakulova N. SO 'ROVNOMAGA ASOSLANGAN TADQIQOTLARNI TASHKIL ETISH METODIKASI //Scientific and innovative research //in the social and humanitarian sphere. – 2024. – Т. 1. – №. 1.